

X

ՀԱՆՍՊԱՐՀՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԹԻՒՐԲԱՅ ԳԻՒՐԴԻՍՏԱՆՈՒՄ¹⁾

(Վանից—Շէմզղինան)

V.

Նէհրի կամ Ների կենտրոնավայրն է Թիւրքաց Քիւրդիս-տանի այն ընդարձակ կաղայի (գաւառ), որ կոչւում է Շէմզ-ղինան և որ տարածւում է արևելքից մինչև Պարսկաստան, արեւմտ-հիւսիսից՝ Գեվէն, և հարաւից՝ Ռովանդիզ։ Նէհրին շինուած է, ինչպէս ասացի, բլուրներով շրջապատուած մի սի-րուն հովտի մէջ ծառաշատ, ջրասուն, միանգամայն տեղ-տեղ էլ ժայռուտ առապարներով, որի իւրաքանչիւր քարի տակից, կարելի է ասել, մի-մի աղբիւրակ է դուրս ցայտում, ա-կանակիտ և քաղցրահամ։ Դրանց շնորհիւ է որ գիւղաքաղաքի արեւմտահարաւից հոսող Ների գետակը, դեռ աւանի միւս ծայ-րը չհասած՝ միանգամից, անանցանելի լինելու չափ յորդա-նում է։ Չնայած սակայն ջրերի այսօրինակ առատութեան՝ Ներին, իր մերձաւոր շրջականերով բուսականութիւնից և մարգագետիններից շատ աղքատ է, այն աստիճան, որ տեղա-ցիները յաճախ ստիպուած են լինում իրանց ոչխարների հօտե-րը հեռաւոր արօտավայրեր տանել արածացնելու համար։ Այդ ոչխարների հօտերի մեծագոյն մասը Շէյխի սեփականութիւնն է կազմում, մօտաւորապէս 4—5000 գլուխ։

Նէհրին բաղկացած է մօտ 400 տներից՝ որոնց 350-ը քիւրդ, 50-ը հրէայ, ընկելիներով։ Տները կրկիկ են և մեծ մա-սով երկյարկանի և շինուած կոշտ հրաբխային քարերից, որոնք բերում են շրջակայ հարուստ քարահանքերից։ Տներից մի քա-նիսը աչքի են ընկնում իրանց դեղեցկութեամբ, լայն, լուսար-ձակ պատուհաններով և մաքուր տաշուած, քառակուսի քար-եայ շինուածքով։

Ներիի մէջ ամենից աչքի ընկնող շինութիւնն է Շէյխի հսկայ տունը, որ բարձրանալով աւանի հարաւային ծայրում՝

¹⁾ Տես «Մուրճ», № 7.

իշխում է ամբողջ միւս շինութիւնների վրայ, 200 քառ. ճարտարապետական կանգուն (արշին) տարածութեան վրայ կառուցուած այս հսկայական շինութեան՝ սկսուած՝ սրանից հինգ տարի առաջ, այժմ հազիւ երրորդ յարկը լրացրած կարելի է համարել. իսկ որպէս չորրորդ յարկ՝ պիտի կազմուեն երկու մեծ, յոյակապ պատշգամբներ, շէնքի ճակատամասում և յետոս կողմում դէպի հիւսիս և հարաւ նայող: Իւրաքանչիւր յարկը բաղկացած է 14-ական մեծ կտոր դահլիճ-սենեակներից: Շինութեան վրայ—որի ճարտարապետը, ինչպէս և քարտաշ և հիւսն վարպետները բերուած են առանձնապէս Վանից—մինչև այժմ ծախսուած է տասնեակ հազար ռսկիներ, չհաշուած շինութեան զանազան նիւթերը, որոնք հայթայթուած են, համարեա ձրի, շրջակայ անտառներից և հարուստ քարահանքերից*) (սպիտակ չեչոտ կրաքարից): Նոյն արհեստաւորների ձեռքով շինուել են նոյնպէս 6 ժամ հեռաւորութեան վրայ դէպի արեւելք՝ պարսկական սահմանի մօտերը կառուցուած Կատոնա կոչուած շէյխի ամաբանոցի քարաշէն, փառաւոր, հսկայ շինութիւնները:

Նէրիում կայ եօթը մզկիթ, ջամի, որոնցից մէկը՝ մայր ջամին՝ Շէյխի սեփական աղօթատեղին է, իր հօր՝ Իբրահիմ-լահի ժամանակներից մնացած. կան 50-ի չափ խանութներ, մի փոքրիկ բազարում, մի քանիսը վաճառականական ահազին մթերքներով հարուստ, որովհետև Նէրին ներկայացնում է Շէմզդինյան գաւառի և շրջակայ քրդաբնակ գիւղերի վաճառաշահ կենդրոնը, լինելով միանգամայն պարսկական սահմանագլխին մերձ: Ամենահարուստ և մեծ մագազինները պատկանում են Շէյխին և կամ գտնւում են նրա անմիջական հսկողութեան տակ, նրա խոշոր կապիտալի միջոցով կատարելով իրանց առևտրական գործառնութիւնները. մնացեալները մանր առևտրականներ կամ չարչիւներ են: Ապրանքը ստացւում է Վանից, խոշապ-Բաղդադէ-Գէվեռի գծով, մասամբ և Պարսկաստանից, առաւելապէս մերձակայ Ուրմի պարսկական քաղաքից:

Կան նաև զանազան արհեստաւորներ. զինագործ, դերձակ, կօշկակար, երկաթագործ և թամբագործ (սառաշ):

Տեղացիների՝ քրդական սովորական հազնիւու զգեստներն են տղամարդկանց համար՝ թաղիքէ քոլոզը, որպէս գլխարկ, կողքին սպիտակ բծերով, մեծ, կապոյտ թաշկինակներ (աղաբանի) փաթաթած և կամ չիթից, թանձր աստառով կարած

*) Հսկայ քարերը կտրւում և հարթւում են գետաբերանում տեղաւորուած մեծ մեքենայով:

արախչի՝ (գտակ) ծայրին ծոպերով (փիւսկիւլ). ապա սպիտակեղէն՝ հաստ, սպիտակ կտաւից կարած. սրա վրայից հագնում են գունաւոր շալից գործուած իջիկ (ներքնակ), որի վրայից՝ ամառ ու ձմեռ քիւրդից անրաժանելի գառիկը (կոռտիկ), բըրդեայ թանձր թաղիքի մի տեսակ շերտերից կարած, որ անթեքեղախիթի է նմանում սպիտակ կամ սև գոյնով. իսկ վարտիքի վրայից՝ սև շալից գործած լայն անդրավարտիկ՝ շալվար կոչուած, որ ամփոփելով իր մէջ իջիկի փէշերը հաստ թելով սեղմում է մէջքի վրայ: Դսկ կանանց համար՝ սպիտակեղէն՝ նոյնպէս կոշտ, սպիտակ կտաւից, ներքնակ, որի վրայից հասարակ կտաւից՝ սովորաբար, կամ մետաքսեայ կտորից՝ փոքր մասամբ, շրջագեւատ: Գլխներին կապում են սպիտակ քառակուսի թաղիլինակ, եռանկիւնաձև ծալած: Գործ են ածում, զարդարանքի համար, ոսկիների շարքեր ճակատի վրայ, կամ արծաթեայ դարդեր. բազուկների և ոտների վրայ կրում են ապարանջաններ արծաթից կամ ուլունքներից, յաճախ կարմիր մարջանից:

Տները առողջապահական, մաքրութեան տեսակէտից այնքան էլ գոհացուցիչ չեն. որպէս նրանց նիստ ու կացը, տների կահաւորութիւնը անպաճոյճ է և աղքատ, բաղկացած խտրից, փալատից և մի քանի նսւր ժինդէրներից՝ բարձերով: Կահ կարասին պարզ է և հասարակ. ամանները՝ հողից և պղնձից: Որպէս խմիչք, բացի ջրից գործածւում է միայն թէյը առաւօտ և երեկոյ անխտիր. ոգելից ըմպելիները արգելուած են ընականաբար. իսկ գաղտնի ամենեւին չի գործածւում:

Ուտելու հացը պատրաստւում է ընդհանրապէս կորեկից և բառիւկ կոչուած մի տեսակ ծառի պտուղներից, որ չորացնելով ալիւր են աղում և նրանից հաց պատրաստում. շատ քչերն են որ ցորենի հաց են գործածում: Հացից բացի՝ որպէս սնունդ՝ գործածւում է միս, կաթնեղէն, բանջարեղէն և բրինձ:

Ընտանեկան կեանքի կազմակերպութիւնը այնքան էլ բարդ չէ Շէմզդէինանի քիւրդերի մէջ. աղջիկ փախցնելու նախնական սովորութիւնը տակաւին պահպանւում է այստեղ. կապում են շատ մօտիկ ազգակցական արիւնակցական ամուսնութիւններ (3—4 պորտ). ամուսնանում են յաճախ առանց մզկիթ մտնելու Տղամարդ և աղջիկ (յաճախ շատ մանկահասակ տարիքում) բաւական է որ իրանց մէջ համաձայնին — ամուսնական կապը այլ ևս կնքուած պէտք է համարել: Սովորաբար աղջիկները ձեռք են բերում դրամական պայմաններով, սակարկութեամբ, մի տեսակ առուտուրով՝ ծնողների հետ: Շէմզդէինանցի քուրդ կինը գեղեցիկ է, վայելչակազմ և կեն-

սունակ. միաժամանակ և չարքաշ. նա չարքաշ է մեծացնում և իր զաւակին:

Շէմզդինանում ոչ մի ուսումնարան գոյութիւն չունի, չընայած որ ինքը՝ Շէյխը լուսամիտ և կրթուած մարդ է. տեսայ միայն մի աջագուրկ քիւրդ մուլա-կարդացողի, որ 15-ի չափ 10—13 տարեկան քիւրդ երախաներ գլխին հաւաքած՝ մի գետնափոր տան կտուրի վրայ արարերէն դուրանից դասեր էր տալիս: Պէտք է գիտնալ, որ շէմզդինանցի քրդերը պատկանում են իսլամի դաւանութեան սիւննի ճիւղին և կոչւում՝ «նախլաբանդի»: Ղէրվիշուքիւնը իսպառ արգելուած է:

Շէմզդինանի պտղատու ծառերից կարելի է յիշատակել ընկոյզը, մեծ քանակութեամբ թթենիներ, որոնք տալիս են խոշոր պտուղներ. ալուչա (սալոր), դամոն, թուզ, նուռ, խնձոր և խաղողի մեծ բարունակներ (որթեր) սակաւաթիւ:

Շէմզդինանի գաւառը արտադրում է արմտիքներից՝ ցորեն, կորեկ, գարի, տարեկան, բրինձ, գետոր և այլն, և որ գլխաւորն է թութուն (ծխախոտ), որ Շէմզդինանի արտահանութեան առատ և ամենաշահարէր առարկան է կազմում: Շէմզդինանի ծխախոտը, մանաւանդ նրա ամենահռչակաւոր տեսակը, «Հաւլուանի թութիւնը» ազնիւ և թաւշանման դեղին թերթիկներով՝ ուղարկւում է մեծ քանակութեամբ Թիւրքիայի ներքին գաւառները, Պարսկաստան, և մինչև իսկ Ռուսաստան, մեծ յաշիւթեամբ մրցելով թրքական միւս ծխախոտների ամենալաւ տեսակների հետ, ինչպէս «սամսոնը»: Ծխախոտի արտահանութիւնը մասնաւորապէս Շէմզդինանի շէյխի խոշոր եկամուտների ամենամեծ աղբիւրներից մէկն է կազմում, որը ստացւում է նրա խնամով մշակել տուած բազմաթիւ ծխախոտի արտերից:

Շէմզդինանի լեռների վրայ, անտառների մէջ թափառում են վայրի կենդանիներից արջ, գայլ, խոզ, կուղ և աղուէս, նշանաւոր իրանց ազնիւ մորթիներով. կայ և մեծ քանակութեամբ օձ. ընտանի կենդանիներից՝ ձի, եղ, գոմէշ (սակաւ) ոչխար և այծ:

Երբէք այժմ մի քանի խօսք էլ Շէմզդինանի Շէյխ-Մահմադ-Սըդըղի մասին ասել, որի անունը յօդուածիս մէջ քանի անգամներ յիշատակելու առիթ ունեցայ: Սա անցեալ դարու վերջին քառորդին Քիւրդիստանի այս մասերում իշխող և իր արշաւանքներով մեծ հռչակ հանած Շէյխ-Իբրաղուլահի փոքր որդին է. անդրանիկը, որ մինչև այժմ էլ ապրում է, կոչւում է Շէյխ-Արդիւլ-Քալըր՝ իր հանգուցեալ հօր հողեր իշխանութեան իսկական ժառանգը, որի ձեռքից սակայն կրրտսեր եղբայրը Շէմզդինանի շէյխական աթոռը յափշտակելուց ի

վեր ապրում է առանձնացած եմէնի կողմերում, մահմեդական-
ների սրբազան, նուիրական քաղաքներից մէկում, մի տեսակ
աքսորականի նման թիւրք կառավարութեան ձեռքով:

Շէյխ-Մահմադ-Սըդըղիւի կրօնական իշխանապետութեան
ոսանմանները շատ ընդարձակ են և տարածուում են Բաղդադէի,
Ուրմիի, Մուսուլի և Բաղդադի, Քիւրդիստանի այդ ընդարձակ
երկրամասի մէջ ամփոփուած, բաղմաթիւ քիւրդ տարրերի վը-
րայ: Շէյխը, իր ձեռքի տակ ունի 3500—4000 լաւ զինուած
քիւրդ զոյւաճներ, որոնք շատ հմուտ են և ճարպիկ՝ զէնք գործ-
ածելու մէջ, պատրաստ՝ իրանց հոգեւոր իշխանաւորի առաջին,
թեթեւ մէկ ակնարկից ոտքի կանգնելու և անձնուիրաբար ծառա-
յելու նրան: Նրա անհանգիստ, զինուած ձիաւորները անհան-
ղըստութիւն են պատճառում յաճախ պարսկական սահմաններին:
Սովորական հրացաններն են. մարտինին և բերդանը, և սակաւա-
թիւ հին շէյխանաները:

Տակաւին Նէհրի՝ Շէյխի աթոռանիստը՝ չհասած՝ շատ
բաներ, աւելի լաւ, քան թէ վատ, լսել էի Շէյխ-Մահմադ-Սըդ
ըղիւի մասին, որոնց մեծ մասը յետոյ կարողացայ ստուգել:
Նախ որ նա մի կրթուած և լուսամիտ մարդ է, եղել է Կ.
Պոլսում երկար ժամանակ, և բուռն հետաքրքրութիւն է ցոյց
տալիս զէպի ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնը. ծան-
րագլուխ է, խորամանկ, ճարպիկ և դիպլոմատ:

Նա համարեա կիսանկախ է և Քիւրդիստանի մի կարեւոր
և բարեբեր գաւառը՝ Շէմզլինանը գտնուում է գրեթէ նրա ան-
միջական իշխանութեան տակ, այնպէս որ թիւրք կառավարու-
թեան, Նէրիում նստող ներկայացուցչի, գաւառական կայմա-
կաւի պաշտօնը համարեա անուանական նշանակութիւն ունի
միայն, և օսմանեան դինաստիայի հեղինակութիւնը շատ թոյլ է
այս վայրերում: Շրջակայ ամբողջ քիւրդ տարրը յարգում է իր
մեծ կրօնապետին և նրա կամքը, իսկ հակառակորդ քիւրդ շէյխ-
երը օր. Բարզանայի շէյխը, Շէրէֆ բէկը և ուրիշները խո-
նարհում են նրա անյաղթելի ոյժի և բարձր հեղինակութեան
առաջ: Դեռ ճանապարհին շատ անգամներ էր ականջիս ընկել
քիւրդերի սովորական, ամենասարբազան երդումը մեծ Շէյխի
գլխի վրայ—«Մերէ շըխ-Մահմադ-Սըդըղիւ»: Նրա ձեռքը դի-
պած ամեն մի առարկայ, ամեն մի իր նուիրական է քիւրդերի
համար. նրա տան հացը ձեռք է բերում և ուտացնում վախե-
ցողին, որպէս բուժիչ թալիսման, և տըւում ամուլ կնոջ, կամ
նրա բարձի տակը դըւում, որպէսզի կարողանայ ամուլութիւնից
ազատուել:

Նրա իշխանութեան սահմաններում անկարգութիւնները

շատ հազուադէպ են. քրդերի մէջ եղած լուրջ ընդհարումները, տարածայնութիւնները կարգադրում են ըստէնքէս, միայն նրա դիւանատնից իսկ արձակուած կտրուկ կարգադրութիւններով, հրամաններով: Շէմզդէիւնը առանց չափազանցութեան կարելի է համեմատել Շվէյցարիայի հետ. իր տեղադրական վայրերնի, լեռնոտ պայմանները յիշեցնում են դաժան կլարիսն ու Ունտերվալդէնը. այստեղ, հակառակ օսմանեան դժխեմ ըէժիմին, տիրող կարգ ու կանոնը, անձի, գոյքի, սլատուի, սեփականութեան անձեռնմխելիութիւնը և ազատութիւնը յիշեցնում են Հելուետական երջանիկ Դաշնակցութիւնը, Ինչպէս սովորական է ասել, Շէմզդէիւնի սահմաններում «ոսկին գլխիդ վրայ դիր և ման եկ»: Երեկոյեան ուշ ժամանակ, դրսում ման գալիս, յաճախ է պատահում, աւանից մինչև մի ժամ հեռուորութեան վրայ, անտառում, ձորակում տեսնել, բաց տեղում ձգուած աշխատութեան գործիներ—ուրագ, սղոց, բահ ու մինչև իսկ շորեր առանց հսկողութեան, որպէսզի՝ առաւօտները կարիք չունենան նոյնները շալակած, իրանց աշխատանքի վայրը տեղափոխելու: Այստեղ պէտք է աւելացնել, որ շէմզդէիւնացին հարուստ է և առ հասարակ բարեկեցիկ: Նոյն բարեացակամ վերաբերմունքն ունի տեղացի բիւրդ տարրը և դէպի որևէ իցէ հայ, կամ օտարազգի:

Թիւրք կառավարութեան ձեռքով կազմակերպուած 94—96-ի հայկական սպանդանոց-կոտորածի օրերում Շէյխի սահմաններում ոչ միայն ոչ մի հայ չի սպանուել, այլ ընդհակառակն ի հարկին պաշտպանուել և ապահով ապաստանարան է գտել. ասիսոս միայն որ այստեղի քիւրդ տարրը զուրկ է առհասարակ ամենատարրական կրթութիւնից. ոչ միայն Շէմզդէիւնի կենդրոնում, ինչպէս տեսանք, այլ և ամբողջ ընդարձակ սահմաններում չկայ և ոչ մի դպրոց. այդ բանը նպաստում է անշուշտ Շէյխի աւանդական հեղինակութեան միշտ իր բարձրութեան վրայ փնտրել և նրա կրօնական, թէօկրատիական պրէստիժի յաւիտենական սլահականութեան՝ իր հպատակների աչքում:

Այնքան էլ անմատչելի չէ Շէյխը. յաճախ, ամառուայ եղանակներում մանաւանդ, նա դուրս է գալիս իր նորաշէն, հոյակապ բնակարանից, և գնում իր տան հիւսիսային կողմը՝ ձորակի բերանը գտնուող մեծ չինարի հովանու տակ շինուած սաքիւի (terrasse) վրայ հանգստանալու և իր սովորական նարգիլէն ծխելու: Այստեղ կարող է նրան դիմել ամեն մի քիւրդ իր կարիքների և խնդիրների մասին նրան աղերսելու: Հետաքրքիր է այն՝ որ Շէյխը իր սահմաններում և քաղաքում տեղի

ունեցող ամեն մի պատահարի, անց ու դարձի մասին հանգամանօրէն ծանօթանում է:

Առասպելական հարստութիւն ունի Շէյխը. բացի Նէշիի խանութների առուտուրից և շահարեր եկամուտներից, ունի խանութներ և Ուրմիում, և անսահման կալուածներ իր երկրի զանազան մասերում: Թող որ, ինչպէս վերևումն ասացի, ծխախոտի արտահանութիւնը և այլն, նրա շահու գլխաւոր աղբիւրներն են, Շէյխը ձեռնամուխ է լինում և բազմազան շահագիտական ձեռնարկութիւններին. դեռ սրանից մի քանի տարի առաջ ղրմել էր Թիւրք կառավարութեան՝ Վանայ ծովի վրայ շոգենաւ բանեցնելու մոնոպոլը ձեռք բերելու համար: Սակայն, երկար բանակցութիւններից և ձգձգումներից յետոյ, Բ. Դրան կողմից անհետեանք թողնուեց նրա խնդիրը *): Իր սեփական ծախսով է անցկացրած և Դէվլէտից-Շէմզէիսան երկարող հեռագրական գիծը:

Ճանապարհորդագրական յօդուածն վերջացնելուց առաջ հարկաւոր եմ համարում ասել մի քանի խօսք էլ այն թափառական կարաջների (բօշայ) մասին, որոնք իրանց ամբողջ հայրենիքը՝ մի կտոր փալաս, մաղ շինելու գործիքները շալակած, մի քանի կահ-կարասիներ և մաղեր էջի վրայ բարձած՝ թափառում են ամառը այս կողմերում:

Նէշիի շինութիւններից 50 քայլ հեռաւորութեամբ գետի ափին, մի տափարակ գետնի վրայ, այդ ժամանակներում մի քանի օրուայ համար միայն իջևանել էին Հարկի կոչուած մահմեդական ցիզանների մի թափառական խմբակ:

Գարունը բացվելուն պէս, հրը ձիւնը սկսում է քիչ-քիչ հալուել, սրանք դուրս են գալիս, կռուկների նման, իրանց ձմերոցից՝ Բաղդադի և առաւելապէս Մուսուլի սահմաններից և փոքր խմբերով՝ բաղկացած 10—15 ընտանիքից, մի գլխաւորի ղեկավարութեամբ, սկսում են շարժուել դէպի այս կողմերը, օրական ապրուստը ճարելու դիտաւորութիւնով: Սօսում են ֆարսի և արաբերէն լեզուների աղճատուած բարբառները: Ունեն և գաղտնի՝ պայմանական լեզու, ինչ որ ուրիշներից, օտարներից շատ գաղտնի են պահում: Կրօնական դաւանութիւնին անորոշ է. հազուատները տեղական քրդական շորերից այնքան էլ չի տարբերում. աչքի է ընկնում նրանց շորերի մէջ ընդհանրապէս կապոյտ գոյնը. հագած են շատ աղքատ, ցնցոտիներ միայն, համարեա կիսամերկ. մանաւանդ կանայքը ոտաբորիկ են և թափառելիս իրանց մերկ երախները տող-

*) Տես իմ «Վան-Տոսպ» յօդուածը, «Մուրճ», 1903, № 6.

րականքի մէջ դրած կրում են իրանց կոնակները վրայ. մազերը արծակ և վայրենի տեսքով: Մարդկանց շորերը կազմում են ողորմելի ներքնակը, վրան թաղիքէ կոտորիկ, և մազից լայն շալվար. գլխները արախչի դրած, և շուրջը կապոյտ աղաբանիներով փաթաթած, իսկ ոտները չարուխ անցկացրած, որ ոտների վրայ ամրացրած է կաշիէ, կամ մազէ թելերով: Արեւառ և սևացած հրեաները՝ ընդհանրապէս ծաղիկ հիւանդութեան խոր հետքեր են կրում:

Նէրիի մօտ իջևանած՝ 7—8 քառակուսի մետր միայն տարածութիւն ունեցող գետնի վրայ խոնուել էին 40—50 Հարկիներ, ծեր, երիտասարդ, այր, կին, աղջիկ, երախայ միմեանց վրայ բոլորակ շրջան կազմած. իրանց կողքին տեղաւորել են 5—6 էջ, 2—3 կով, մի քանի այծ, մի քանի շներ. աւելացրէք սրանց վրայ և մի արջի ձագ և պատկերը կատարեալ կը լինի: Իսկ այդ բազմազան զանգուածից բարձրացած ժողորը ներկայացնում էր լսողութեան համար մի զարհուրելի խլացուցիչ կոնցերտ: Այդ անտանելի խառնաշփոթութեան մէջ մինչդեռ կանայքը կաթսաների մէջ մի քանի ափ սև ալիւր հունցած, հացի համար խմոր էին պատրաստում՝ թխելու համար օջախների վրայ դրած թիթեղներով (սաջ), միւս կողմը արհեստաւոր տղամարդիկ իրանց շարժական դէզգեահները վրայ դրադում էին իրանց բազմապիսի արհեստներով, շինելով մաղ, փայտեայ օրօրոց, երախաների համար փայտեայ խաղալիքներ, որոնց ներկում էին գոյնզգոյն և վաճառում իրանց իջևանատեղի մերձակայ շէնքերում: Հարկիները իւրաքանչիւր իջևանած վայրերում մնում են ոչ աւելի քան 8—10 օր, որից յետոյ թողնում են իրանց հնացած հայրենիքը և շարժւում են տնով տեղով դէպի ուրիշ տեղեր, ուրիշ աստղերի տակ նոր հայրենիք որոնելու, իրանց ողորմելի գոյութիւնը պահպանելու համար: Տեղացի քրդերը սովոր են հաշտ աչքով նայել ընտելեան այս խորթ, անժառանգ, թափառական, անհայրենիք զաւակներին վրայ: Այս կողմերի ցիզանների թափառելու սահմանները հասնում են երբեմն արեւմուտքից մինչև Զուլամիերիկ-Բաշգալէ, իսկ արեւելքից մինչև Պարսկաստանի արեւմտեան սահմանները:

ԿԱՐՍԵՑԻ